

До спеціалізованої вченої ради К 64.109.01
при Харківській державній академії
дизайну і мистецтв

В І Д Г У К
офіційного опонента
на дисертацію **ЗАЛЕВСЬКОЇ Олени Юріївни**
**«Проектно-художні засоби українського плаката
доби постмодернізму»**
представленої до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства за спеціальністю
17.00.07 – «Дизайн»

Актуальність теми дослідження

У науковому дискурсі гуманітарна наука змушена доводити свою корисність, корегуючи теми у відповідності з суспільним очікуванням і замовленням. Завжди існує актуальність «гарячих» тем – цікаво/необхідно, на часі: для мистецтвознавства – це, як правило, опанування сучасної картини світу, що постійно змінюється. Втім, з огляду на те, що наукове знання є найбільш досконалим зразком раціональності, існує й інша актуальність, яка «не горить», але чекає свого неупередженого осмислення у черзі історичних подій і явищ (у нашому випадку – це історія графічного мистецтва і дизайну України 1960-1980-х років).

За останні 50 років функції українського плаката зазнали суттєвих змін в силу низки об'єктивних чинників. З одного боку, зміна державного устрою спричинила послаблення контролю з боку держави і зменшення державних замовлень на плакат, з іншого, викликала стихійну появу великої кількості плакатної (рекламної) продукції достатньо низької якості.

З «інформаційної події» плакат перетворився на її «просторовий еквівалент»: поява плаката – маркує дизайн-простір. Сьогодні плакат – це спроба створити щось нове, прокласти шлях актуальному мистецтву і водночас зафіксувати традиційне. Спостерігаємо, що заходи національно-культурного спрямування сповнені зображеннями українських національних героїв, цитатами українських письменників та поетів.

Так, у своїй роботі в контексті графічного дизайну дисертантка торкається питань становлення й розвитку інформаційного простору ХХІ століття. Очевидно, що різноманітність сучасних проектно-художніх засобів

створення плаката перетворює його з одного боку на авторський твір візуального мистецтва, а з іншого, на вивірений і цілком логічний засіб комунікації між реципієнтом і споживачем.

Таким чином, у даній роботі спостерігається перетин двох чинників – це актуалізація історичного досвіду через звернення до українського плаката 1960–1980-х років як графічної галузі України, й наукове осмислення сучасного матеріалу – дизайну плаката 1990–2010 років, яке відбувається через виявлення характерних засобів плакатної виразності.

Оскільки гуманітарні знання є інструментом для здійснення впливу на суспільство, впливу, який можливий лише за попереднього вивчення процесів та ситуацій, дослідження Залевської Олени Юріївни вважаємо актуальним для історії мистецтва загалом і графічного дизайну зокрема.

Коло проблем, які ставить перед собою О. Ю. Залевська, відповідають актуальним запитам сучасного мистецтвознавства. Крім того, до важливих проблем сучасної мистецтвознавчої науки відносимо регіональні культурно-мистецькі процеси, до яких опосередковано, крізь призму дизайну плаката звертається автор.

Обґрунтованість наукових положень, їх достовірність, завершеність і новизна

Дисертаційне дослідження охоплює широке коло міждисциплінарних зв'язків, виходячи за межі виключно графічного дизайну і презентує багато проблем розвитку проектної культури у сучасному полікультурному просторі.

В роботі визначено об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом постає український плакат в контексті постмодерністських дизайнерських практик, предметом – засоби виразності українського плаката, за допомогою яких і вивчається український плакат як галузь графічного дизайну і цілісне явище національної культури.

Вступ роботи рубриковано згідно вимог до написання дисертації. Основний зміст дослідження концентрується у трьох розділах, де послідовно розкриваються поставлені завдання.

У першому розділі вивчається стан розробленості питання, подається широка джерельна база, формулюється загальна методика дослідження згідно паспорту спеціальності – «Дизайн».

На основі аналізу наявного джерельного масиву виявлено, що у спеціальній літературі лише частково висвітлено окремі аспекти, що стосуються українського плаката зазначеного періоду. В цілому, дослідження історіографії українського плаката доби постмодернізму та дотичних питань має чіткий і логічний виклад.

Другий розділ присвячений вивченню засобів виразності дизайн-практик постмодернізму. Саме за такою простою і переконливою дослідницькою

послідовністю – генеза і розвиток постмодернізму – дизайн-практики постмодернізму загалом – візуально-комунікативні дизайн-практики, до яких цілком логічно віднесено плакат – досліджуються проектні й художні засоби плаката в цілому, зважаючи на дуальність явища плаката, його пограничне перебування на межі між арт- і дизайн-практикою, власне, художністю і проектністю. Цим пояснюється вивчення постмодерністських засобів візуальної виразності у другому розділі, який стає базисним підмурівком до заявленого дослідження художньо-проектних засобів українського плаката, виявленню яких присвячено розділ 3.

Перші прояви постмодернізму в українському плакаті виявлено і доведено достатньо переконливо. Адже, 1960 роки – це точка відліку у процесі появи у Києві та Харкові стилістичних запозичень і візуальних цитат європейського плаката, часткове відродження (реабілітація традицій національного авангарду 1920 – початку 1930-х років). Відповідно, 1980-ті – час завершення історичного циклу і фактичного занепаду в Україні політичного плаката та розквіту авторського.

1990 – 2010 роки визначено як постмодерністський період, розуміючи, дифузність виражальних засобів і прийомів модерністської й постмодерністської доби. З одного боку, появляється спокуса продовжити розгляд плаката в сучасному вимірі, зануритися в пошук новітніх засобів і головне – нової національної специфіки (посилується з 2014-го року), стосунки з іншими візуально-комунікативними дизайн-практиками, що здобувач і визначає як перспективний напрямок подальшого дослідження (автореферат с.16), а з іншого, розуміємо, що задля об'єктивності результатів роботи має існувати певна відстороненість у часі (хоча б 10 років). Саме такий темпоральний відхід від об'єкта дослідження дозволяє збагнути його цілісність, що вельми важливо у нашому випадку, та забезпечує можливість особистого спілкування з учасниками процесу, зокрема визначними київськими та харківськими майстрами плаката, що і демонструє дисертант.

Важливим вважаємо введення до наукового обігу унікального доробку одеських плакатистів 1980-х років.

У третьому розділі проведено ґрунтовний аналіз джерельної бази, на основі чого проаналізовано українські плакати за жанрами та тематично, розкрито новаційні засоби створення плаката. Виділено основні осередки графічного дизайну в Україні, ті, де було закладено основи українського плаката і ті, що розпочали своє формування в добу постмодернізму. Вперше приділено увагу національній виражальній специфіці, що надає українському плакату можливості постати цілісним художнім явищем.

Варто зазначити, що у своїй роботі О.Ю. Залевська демонструє глибину знань тенденцій сучасних культурних трансформацій та культуротворчих процесів, спираючись на які доводить власний підхід у розумінні засад

постмодерністського художнього мислення: комплексно зорієнтована дослідницька проєкція спонукає розглядати проблеми дослідження українського плаката у зв'язку з такими поняттями як «дизайн-практика» та «арт-практика».

Робота має переконливу структуру, спирається на багату джерельну базу, відповідає вимогам, що висувуються до кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства.

Висновки дослідження сумарно відбивають отримані наукові результати, є об'єктивними, відповідають поставленим завданням.

Представлений у додатках ілюстративний матеріал візуально коментує і підтверджує об'єктивність процесу дослідження.

Текст роботи витримано у стилі наукового жанру. Виклад матеріалу – простий, логічний, послідовний.

Дослідження пройшло належну апробацію на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Положення дисертації викладено у 15 публікаціях, з яких 5 представлено у наукових виданнях, що входять до переліку МОН України, із них 1 – у закордонному науковому виданні.

Автореферат адекватно відбиває загальний зміст роботи.

Цінність результатів дослідження для науки та практики

Результати даного дослідження частково доповнюють історію українського плаката другої половини ХХ століття, методологічно можуть бути покладені в основу пошуку новітніх засобів плаката при його віртуальній трансформації. Практичне значення результатів полягає у можливості їх застосування у навчальному процесі під час розробки лекційних курсів і практичних завдань з професійно-орієнтованих дисциплін графічного дизайну у вищих закладах дизайнерського спрямування.

Зауваження стосовно тексту дисертації.

1. На нашу думку не зовсім коректно визначені територіальні межі дослідження: якщо об'єктом дослідження є український плакат, то «залучення досвіду інших країн» у цьому випадку не стосується самої території дослідження. Якщо в дослідженні мова йде не про всю Україну, а про конкретні осередки графічного дизайну, їх варто було б зазначити. Так, у третьому розділі основна увага зосереджена на

Києві, Харкові та Львові. Також використані матеріали Дніпропетровської спілки дизайнерів та архів Одеської обласної НСХУ. Ці регіони доцільно було б вказати в територіальних межах дослідження, тим самим конкретизуючи їх та обґрунтовуючи причини вибору саме цих територіальних одиниць.

2. В історіографії варто виділити періоди (хронологічні межі), для того, щоб показати розвиток науки в дослідженні графічного дизайну і плаката, тенденції та особливості. Зокрема, чим відрізняються дослідження 60-80-х рр. ХХ ст. від 90-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст.
3. У другому розділі доцільно було б зробити зріз доби постмодернізму в контексті порівняння становлення та розвитку постмодерністського плаката в Україні та інших країнах світу.
4. Недоречно вживати вислів «імперсько-державна машина», оскільки з точки зору історизму СРСР не являлися імперією.
5. В наукових дослідженнях варто також уникати висловів емоційного забарвлення як то «послаблення ідеологічного зашморгу» (краще зазначити про послаблення контролю та тиску з боку держави у сфері культури і мистецтва).

Висновок

Дисертація Залевської Олени Юріївни «Проектно-художні засоби українського плаката доби постмодернізму» є завершеним науковим дослідженням, яке містить нові положення щодо розв'язання актуальних наукових проблем в сучасному графічному дизайні. Вибір теми з огляду на її актуальність, визначення об'єкта/предмета дослідження, методи і виконання поставлених завдань, засвідчують готовність автора до наукової роботи. Дисертація виконана з дотриманням вимог, що висувуються ВАК України до написання кандидатських дисертацій, і її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – Дизайн.

Доктор мистецтвознавства,
старший науковий співробітник
Роготченко Олексій Олексійович,
Інститут проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України,
головний науковий співробітник,
Заслужений діяч мистецтв України

